

Opis źródła:

Przedstawione źródło to „Narracio de mirabilibus urbis Romae” („Cudowności miasta Rzymu”). Autor dzieła, mistrz Grzegorz, jest postacią dosyć tajemniczą. Żył najprawdopodobniej na przełomie XII i XIII w. i raczej na pewno był Anglikiem. Był wykształcony, bowiem tytułował się magistrem. Ze względu na przyjaciół, których sam przedstawiał na kartach swojej pracy, należy sądzić, że Grzegorz związany był ze środowiskiem uniwersyteckim. Poniższy utwór jest niezwykle cennym tekstem, w którym twórca zawarł opis zabytków i architektury Wiecznego Miasta, skupiając się na obiektach pogańskich pochodzenia antycznego. „Cudowności miasta Rzymu” są swoistym przewodnikiem dla antycznej przeszłości miasta. „Ta niezwykle osobista relacja, pełna wyrazów najwyższego zachwytu dla dzieł starożytnych twórców, przesiąknięta jest duchem klasycznego Rzymu”. W średniowieczu Rzym pozostawał jednym z najważniejszych miast w Europie i stanowił cel wielu pielgrzymek i podróży. Wracano do przeszłości miasta i wyrażano zachwyt dla jego antycznych korzeni. Nie wiadomo, kiedy powstał utwór. Pod uwagę należy brać niemal cały wiek XII i pierwszą połowę XIII w.

Miejsca wydania i tłumaczenia:

James M.R., *Magister Gregorius de Mirabilibus Urbis Romae*, „The English Historical Review” 1917, vol. 32, s. 531–554.

Rushforth McN. G., *Magister Gregorius de Mirabilibus Urbis Romae: A New Description of Rome in the Twelfth Century*, „The Journal of Roman Studies” 1919, vol. 9, s. 14–58 [<https://www.stilus.nl/mag-greg/mg-1-005.pdf>].

Narracio de Mirabilibus Urbis Romae, wyd. R.B.C. Huygens, Lejda 1970.

Parks G.B., *The English Traveler to Italy*, vol. 1: *The Middle Ages (to 1525)*, Rzym 1954, s. 251–254.

Magister Gregorius, *The Marvels of Rome*, przekł., wstęp i komentarz J. Osborne, Toronto 1987.

Nardella C., *Il fascino di Roma nel Medioevo. Le «Meraviglie di Roma» di maestro Gregorio*, Rzym 2007 [https://corsidilaurea.uniroma1.it/sites/default/files/filologia_del_testo_4.pdf (dostęp dn. 30 VI 2024 r.)].

Pawłowski K., *Mistrz Grzegorz i jego „Narracio de mirabilibus urbis Romae”*, „Meander”, 1988, R. 43, s. 411–436.

Mistrz Grzegorz, *Cudowności miasta Rzymu*, przeł. i oprac. M. Wolf, Wrocław 2012 [https://www.atutoficyna.pl/uploads/att/16/6/316/Cudownosci_miasta_Rzymu_pomniejszony.pdf (dostęp dn. 30 VI 2024 r.)].

Miejsce przechowywania źródła:

Biblioteka Kolegium św. Katarzyny w Cambridge (Wielka Brytania).

Tekst źródła.

Mistrz Grzegorz, *Cudowności miasta Rzymu*, przeł. i oprac. M. Wolf, Wrocław 2012, s. 47–48, 54–58.

[...]

Zaczyna się opowiadanie o cudownościach miasta Rzymu, które zostały zbudowane czy to dzięki sztuce magicznej, czy też dzięki ludzkiemu trudowi.

1. Za nadzwyczaj godną podziwu uważam przede wszystkim panoramę całego miasta. Jest tam taka obfitość wież, tyle pałaców, że żaden z ludzi nie zdołał ich policzyć. Gdy po raz pierwszy zobaczyłem miasto z pewnej odległości, ze zbocza góry, przyszły mi do oszołomionego umysłu słowa Cezara, które niegdyś po zwyciężeniu Galów, gdy przekraczał Alpy, wypowiedział [...].

Jego upadek, jak sądzę, wyraźnie dowodzi, że wszystkie rzeczy doczesne wkrótce zginą, zwłaszcza gdy Rzym, centrum całego doczesnego świata, tak bardzo podupada i niszczeje [...].

12. Teraz zaś dodam nieco o posągach marmurowych, które niemal zostały albo zniszczone, albo oszpecone przez św. Grzegorza. Jako pierwszy omówię ten spośród nich, który wyróżnia się ze względu na szczególnie piękno.

Posąg ten, zadedykowany przez Rzymian Wenerze, przedstawiał ją w takim kształcie, w jakim zgodnie z mitem pokazała się naga Parysowi oraz Junonie i Palladzie na nierozważnym sądzie [...].

Ten posąg z marmuru paryjskiego wykonany został z tak zdumiewającym i niewypowiedzianym artyzmem, że stworzona postać bardziej sprawiała wrażenie żywej istoty niż statuy. Wyglądała na zawstydzoną swoją nagością, z twarzą oblaną rumieńcem. Patrzącym wydawało się, że krew płynie w jej śnieżnobiałym obliczu [...].

15. *O pałacu Dioklecjana.* Omawiając *dzieła miasta*, nie mogę pominąć milczeniem pałacu Dioklecjana. Nie jestem w stanie wyrazić słowami ogromu tej budowli oraz jej niezwykle kunsztownej i godnej największego podziwu architektury. Jest on tak wielki, że nie

zdołałem go zwiedzić w całości, mimo że poświęciłem na to większą część dnia. Znalazłem tam kolumny tak wysokie, że nikt nie potrafi dorzucić kamieniem aż do kapitelu. Każdą z nich, jak dowiedziałem się od kardynałów, stu mężczyzn z trudem mogło wyciąć, wypolerować i wykończyć w przeciągu roku. Nie zamierzam mówić dalej, ponieważ jeśli powiem prawdę, będzie się wydawało, że jej przeczę [...].

17. Nie mogę pominąć pałacu boskiego Augusta. Ta niezwykle obszerna budowla wyróżniała się stosownie do wielkości swego twórcy. Pałac ten, w całości z marmuru, dostarczył ogromną ilość budulca do wzniesienia kościołów, które są w Rzymie. A ponieważ niewiele z niego pozostało, więc niech wystarczy, że niewiele powiem. Zachował się tylko mały kawałek tronu, na którym znalazłem napis: PAŁAC NAJŁAGODNIEJSZEGO BOSKIEGO AUGUSTA. Ten, chociaż władał miastem i całym światem, zawsze unikał nazywania władcą.

18. Obok tego pałacu jest pewien mur z wypalanej cegły, który bierze początek w najwyższych górach. Jego niezmiernej wielkości łuki podtrzymują akwedukt, dzięki któremu woda z górskich źródeł w ciągu jednego dnia dociera do miasta. Niegdyś, rozdzielona za pomocą spiżowych rur, docierała do wszystkich pałaców. Rzeka Tyber bowiem, która przepływa przez miasto, nadaje się dla koni, lecz uchodzi za nieprzydatną i szkodliwą dla ludzi, dlatego dawni Rzymianie sprawili, że z czterech stron miasta świeża woda płynęła przez sztuczne kanały. Dopóki kwitła republika, każdy, kto chciał, mógł z niej korzystać [...].

21. *O Panteonie*. Panteon pomnę krótką wzmianką. Był on niegdyś świątynią wszystkich bogów, a raczej demonów. Budowla ta stanowi teraz kościół pod wezwaniem Wszystkich Świętych. Z powodu antonomazji nazywany jest także Św. Maria Rotunda, co odnosi się do jego pierwszej i bardzo ważnej części, chociaż jest kościołem poświęconym wszystkim świętym [...]. Niegdyś cały jego dach był pozłoceny, lecz nieposkromiona żądza posiadania i *przeklęty głód złota* ludu rzymskiego zdrapały złoto i zeszpeciły świątynię ich bogów. Naród ten z powodu nienasyconej chciwości, ponieważ był i jest spragniony złota, nie powstrzymywał i nie powstrzymuje ręki od żadnej zbrodni [...].

Słowniczek pojęć:

Św. Grzegorz – Grzegorz I Wielki, papież w latach 590–604; święty Kościoła katolickiego i prawosławnego

Wenera – łac. „Venus”, w mitologii rzymskiej bogini miłości i pożądania

Parys – znany też jako Aleksander; w mitologii greckiej syn króla Priama i Hekuby. Porwał Helenę, co doprowadziło do wybuchu wojny trojańskiej

Junona – w mitologii rzymskiej bogini kobiet, małżeństwa i macierzyństwa; utożsamiana z grecką Herą

Pallada – przydomek Ateny, greckiej bogini mądrości. Za: Mistrz Grzegorz, *Cudowności miasta...*, s. 71, przyp. 64.

Marmur paryjski – wysokiej jakości odmiana białego marmuru, z małą ilością żyłek i przebarwień; wydobywano go na greckiej wyspie Paros. Za: Mistrz Grzegorz, *Cudowności miasta...*, s. 71, przyp. 67.

Dioklecjan – cesarz rzymski w latach 284–305; wprowadził dominat, zarządził wielkie prześladowania chrześcijan.

August – Gajusz Juliusz Cezar, pierwszy cesarz rzymski, który panował w latach 27 p.n.e. – 14 n.e.

Panteon – bardzo dobrze zachowana świątynia ku czci wszystkich bogów; zbudowana z inicjatywy cesarza Hadriana w II w. n.e.

Antonomazja – stylistyczna figura polegająca na zastąpieniu nazwy pospolitej nazwą własną lub odwrotnie

Św. Maria Rotunda – w średniowieczu powszechna nazwa Panteonu. Za: Mistrz Grzegorz, *Cudowności miasta...*, s. 72, przyp. 100.

Pytania do źródła.

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Na jakiego typu obiektach skupiał swoją uwagę autor relacji?
2. Z czego wynikało w średniowieczu znaczenie Rzymu?
3. Co najbardziej zachwycało mistrza Grzegorza podczas zwiedzania miasta?
4. O czym świadczą przetrwałe do średniowiecza osiągnięcia architektury i budownictwa starożytnych Rzymian?
5. Jakie czynniki przyczyniły się do niszczenia antycznych zabytków w Rzymie?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony):

1. Czy kultura i sztuka antycznego Rzymu były kontynuacją dokonań starożytnych Greków? Uzasadnij odpowiedź odpowiednimi argumentami.
2. Oceń wpływ rzymskiego budownictwa na architekturę późniejszych wieków.
3. Kto w średniowieczu panował kolejno nad Rzymem?
4. Jakie znasz miasta, do których z Rzymu w okresie średniowiecznym przenoszona była siedziba papieża?

5. Jakie cele – oprócz Rzymu – obierali w wiekach średnich za cel pielgrzymi i podróżnicy? Podaj kilka przykładów.

Literatura pomocnicza:

Manikowska H., *Jerozolima – Rzym – Compostela. Wielkie pielgrzymowanie u schyłku*

średniowiecza, Wrocław 2008, s. 207–363.

Ohler N., *Życie pielgrzymów w średniowieczu. Między modlitwą a przygodą*, przekł. M. Ruta, Kraków 2000, passim.

Pasternak G., *Najstarsza redakcja „Mirabilia Urbis Romae” a odnowienie senatu na Kapitolu w 1143–1144. Traktat o charakterze prorepublikańskim czy wyłącznie literackim?*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prace Historyczne” 2011, z. 138, s. 65–82

Pawłowski K., *Mistrz Grzegorz i jego „Narracio de mirabilibus urbis Romae”*, „Meander” R. 43, 1988, s. 411–414.

Zabłocki S., *Literatura nowołacińska. Średniowiecze – renesans – barok*, red. nauk. P. Urbański, Warszawa 2010, s. 11–20, 60.

Najważniejsze cezurę:

W omawianym źródle przedstawiana jest głównie architektura starożytnego Rzymu. Dzięki podbojom rzymskim zasięg tego stylu architektonicznego rozprzestrzenił się na wielki obszar ówczesnie znanego świata, tj. na Europę Zachodnią, Grecję, Bałkany, Azję Mniejszą, północną Afrykę, Syrię, a nawet Palestynę. Stopniowy rozwój tej architektury następował między VI w. p.n.e. a V w. n.e.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Karolina Maciaszek.